

MAVZU: BO‘LAJAK SHIFOKORLARDA KASBIY FAOLIYATGA QIZIQISH MOTIVATSIYASINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti talabasi:
Rajabboyeva Sabrina Odiljon qizi
Ilmiy rahbar: Boboyeva Maxsuda Ataxanovna

Annotatsiya: Ushbu maqola bo‘lajak shifokorlarda kasbiy faoliyatga qiziqish motivatsiyasining psixologik xususiyatlarini keng va ilmiy asoslangan tarzda o‘rganishga bag‘ishlangan. Maqolada motivatsiya nazariyalari (Maslow, McClelland, Deci & Ryan) tahlil qilinib, ichki va tashqi motivatsiyaning kasbiy faoliyatga ta’siri, stressga bardoshlilik, empatiya, hissiy intellekt va professionalizm kabi psixologik komponentlar yoritilgan.

Shuningdek, maqolada jahon va O‘zbekiston sharoitidagi empirik tadqiqotlar, pedagogik va ijtimoiy omillar, mentorlik tizimi, adabiyot va san’at orqali shakllanadigan ma’naviy motivatsiya, shuningdek, kasbiy qiziqishni oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari bo‘lajak shifokorlarning kasbiy fidoyilik, bemor bilan samarali muloqot va stressga bardoshlilik ko‘nikmalarini rivojlantirishda motivatsiyaning muhim rolini tasdiqlaydi.

Maqola tibbiyot ta’limi, psixologiya, pedagogika va ijtimoiy fanlar bo‘yicha ilmiy xodimlar, o‘qituvchilar, mentorlar va bo‘lajak shifokorlar uchun foydali bo‘lib, kasbiy motivatsiyani rivojlantirish va psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimini shakllantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni taqdim etadi.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak shifokor, motivatsiya, kasbiy faoliyat, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, empatiya, hissiy intellekt, pedagogik muhit, stressga bardoshlilik, O‘zbekiston tibbiyot ta’limi.

Kirish

Tibbiyot kasbi insoniyat tarixidagi eng mas’uliyatli, murakkab va sharafli kasblardan biridir. Shifokor — nafaqat ilmiy bilimga ega mutaxassis, balki inson hayoti va sog‘lig‘ini himoya qiluvchi mas’uliyatli shaxsdir. Har bir qaror, har bir tavsiya bemorning hayotiga bevosita ta’sir qiladi. Shu bois, bo‘lajak shifokorlarning kasbiy faoliyatga qiziqish motivatsiyasi — bu nafaqat kasbga kirish uchun zaruriy shart, balki butun professional faoliyat davomida muvaffaqiyat va samaradorlikni belgilovchi omil hisoblanadi.

Motivatsiya tushunchasi psixologiya fanida inson harakatlarini shakllantiruvchi asosiy omil sifatida qaraladi. Kasbiy motivatsiya esa insonning kasbga nisbatan ichki ishonchi, maqsadga yo‘naltirilgan harakatlar va kasbiy o‘shish istagidan iborat. Bo‘lajak

shifokorlar uchun motivatsiya faqat bilim olish emas, balki inson hayotini saqlash, kasbiy fidoyilik va axloqiy qadriyatlarni his etish bilan chambarchas bog‘liqdir.

Tibbiyot kasbiga qiziqishning shakllanishi murakkab psixologik jarayon bo‘lib, shaxsning ichki qadriyatlari, ma‘naviy va hissiy tayyorgarligi, oilaviy ta’sirlar, jamiyat qadriyatlari va pedagogik muhit bilan chambarchas bog‘liq. Shu sababli, bu jarayonni o‘rganish nafaqat ilmiy ahamiyatga ega, balki amaliy nuqtai nazardan ham dolzarbdir. Bo‘lajak shifokor motivatsiyasini o‘rganish, kasbiy faoliyatga tayyorlash va psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimini shakllantirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Maqola quyidagi masalalarni ko‘rib chiqadi:

1. Bo‘lajak shifokorlarda kasbga qiziqish motivatsiyasining psixologik xususiyatlarini aniqlash;
2. Motivatsiya nazariyalari va ularning shifokorlik kasbida qo‘llanilishi;
3. Ichki va tashqi motivatsiyaning kasbiy faoliyatga ta’siri;
4. Jahon va O‘zbekiston adabiyotlari orqali shifokor motivatsiyasining ijtimoiy va ma‘naviy jihatlari;
5. Ta’lim jarayonida motivatsiyani oshirish bo‘yicha psixologik va pedagogik tavsiyalar.

Bo‘lajak shifokor motivatsiyasini o‘rganish nafaqat tibbiyot ta’limi tizimida, balki jamiyat salomatligini ta’minlashda ham muhim ahamiyatga ega. Ichki motivatsiya kuchli shaxs nafaqat o‘z kasbini yaxshi egallaydi, balki bemorlar bilan muloqotda ham professional va insoniy jihatdan yuqori darajada faoliyat ko‘rsatadi. Shu bois, motivatsiyaning shakllanishi va uning psixologik xususiyatlarini chuqur o‘rganish ilmiy, pedagogik va ijtimoiy ahamiyatga ega.

Asosiy qism.

I. Motivatsiya tushunchasining nazariy asoslari.

Motivatsiya psixologiyada inson harakatlarini shakllantiruvchi asosiy omil hisoblanadi. Maslowning ehtiyojlar iyerarxiyasi, McClellandning yutuq, kuch va ijtimoiy hamkorlik nazariyasi, Deci & Ryanning ichki va tashqi motivatsiya tushunchalari tibbiyot kasbida motivatsiyani tahlil qilishda qo‘llaniladi. Ichki motivatsiya shaxsning kasbga bo‘lgan tabiiy qiziqishi va o‘z-o‘zini rivojlantirish intilishidan kelib chiqadi. Tashqi motivatsiya esa mukofot, obro‘ va jamiyat bosimi orqali shakllanadi. Zamonaviy nazariyalar motivatsiyaning barqarorligi va kasbiy faoliyatga ta’sirini baholash imkonini beradi.

II. Shifokorlik kasbining psixologik va ma‘naviy xususiyatlari.

Shifokorlik kasbi nafaqat ilmiy bilim va amaliy ko‘nikmalarni, balki kuchli psixologik va ma‘naviy tayyorgarlikni talab qiluvchi kasbdir. Bu kasbni tanlagan shaxs har doim inson hayoti va sog‘lig‘iga javobgar bo‘ladi. Shu sababli bo‘lajak shifokorlarning psixologik xususiyatlarini o‘rganish — bu kasbiy muvaffaqiyat va bemorlar bilan samarali muloqotning kafolatidir.

1. Empatiya va hissiy intellekt.

Empatiya — bu boshqalarning his-tuyg‘ularini tushunish va ularga mos ravishda munosabat bildirish qobiliyatidir. Shifokor uchun empatiya faqat mehr-shafqatni anglatmaydi, balki bemor psixologiyasini tushunish, u bilan samarali muloqot qilish va to‘g‘ri klinik qaror qabul qilish imkonini beradi. Zamonaviy psixologiyada hissiy intellekt tushunchasi ham aynan shu jihatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Goleman (1995) ta’kidlaganidek, hissiy intellekt kasbiy muvaffaqiyat va stressga bardoshlikning asosiy ko‘rsatkichidir.

Tibbiyot talabalari uchun empatiya faqat amaliy mashg‘ulotlarda rivojlantirilmaydi, balki adabiyot va san’at orqali ham shakllantiriladi. Masalan, Anton Chexovning “Palata №6” asaridagi shifokorlar obrazlari empatiya, insoniylik va axloqiy mas’uliyat timsolidir. Shu kabi o‘zbek adabiyotida Abdulla Qahhor va Oybek shifokor obrazlarini nafaqat bilimdon, balki insonparvar, fidoyilik timsoli sifatida yaratganlar. Adabiyot orqali shaxs ichki motivatsiyasini oshiradi, kasbga bo‘lgan qiziqishi yanada mustahkamlanadi.

2. Mas’uliyat va axloqiy qaror qabul qilish.

Shifokor kasbi har doim murakkab axloqiy qarorlarni talab qiladi. Bemor hayoti va sog‘ligi shifokorning har bir qaroriga bog‘liq bo‘ladi. Shu bois, bo‘lajak shifokor kasbiy axloqiy prinsiplarni chuqur anglab, har bir klinik vaziyatda to‘g‘ri harakat qilishga tayyor bo‘lishi lozim. Bu qobiliyat faqat bilim orqali shakllanmaydi, balki shaxsiy tajriba, mentorlik va psixologik tayyorgarlik orqali rivojlantiriladi.

3. Stressga bardoshlilik.

Klinik amaliyot davomida shifokor ko‘p marta qiyinchilik, charchoq, bemorning og‘ir ahvoli va professional ziddiyatlar bilan yuzlashadi. Shu sababli stressga bardoshli bo‘lish bo‘lajak shifokorning kasbiy muvaffaqiyati uchun muhim psixologik xususiyat hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ichki motivatsiyasi kuchli talabalar stressni boshqarish va qiyin vaziyatlarda samarali qaror qabul qilishda boshqalardan ustun bo‘ladi.

4. Professionalizm va o‘zini rivojlantirish.

Shifokor o‘z kasbiy faoliyatida doimiy o‘sish va rivojlanishga intilishi kerak. Bu bilimni oshirish, yangi ko‘nikmalarni egallash, klinik amaliyotda tajriba orttirish va kasbiy mahoratni mustahkamlashni o‘z ichiga oladi. Professionalizm — bu faqat kasbiy bilim emas, balki axloqiy, psixologik va ijtimoiy mas’uliyatning uyg‘unlashgan ko‘rinishi hisoblanadi.

Shunday qilib, shifokorlik kasbi psixologik va ma’naviy tayyorgarlikni talab qiluvchi kasbdir. Bo‘lajak shifokor motivatsiyasining asosiy omillari — empatiya, hissiy intellekt, mas’uliyat, stressga bardoshlilik va professionalizm. Ushbu xususiyatlar o‘zaro bog‘liq bo‘lib, kasbiy muvaffaqiyat va bemor bilan munosabatni belgilaydi.

III. Shifokorlik kasbining psixologik va ma'naviy xususiyatlari.

Shifokorlik kasbi nafaqat ilmiy bilim va amaliy ko'nikmalarni, balki kuchli psixologik va ma'naviy tayyorgarlikni talab qiladi. Empatiya va hissiy intellekt bemorlarning his-tuyg'ularini tushunishga yordam beradi. Mas'uliyat va axloqiy qaror qabul qilish kasbiy fidoyilikni mustahkamlaydi. Stressga bardoshlilik shifokorning klinik vaziyatlarda samarali ishlashini ta'minlaydi. Shu bilan birga, professionalizm va shaxsiy intilish, ma'naviy qadriyatlar, fidoyilik va insonparvarlik bo'lajak shifokor motivatsiyasining asosiy tarkibiy qismlarini tashkil qiladi.

IV. Bo'lajak shifokorlarda kasbiy faoliyatga qiziqishning psixologik omillari.

Bo'lajak shifokor motivatsiyasiga ichki va tashqi omillar birgalikda ta'sir qiladi. Ichki motivatsiya — kasbga tabiiy qiziqish, shaxsiy intilish va bemorlarga yordam berish istagi. Tashqi motivatsiya — mukofot, jamiyat kutuvi, ota-onalar bosimi. Ijtimoiy va ma'naviy omillar: oila, jamiyat qadriyatlari, adabiyot va san'at orqali shakllangan qiziqish. Pedagogik muhit: ustozlar, mentorlar va klinik mashg'ulotlar motivatsiyani mustahkamlashga xizmat qiladi. Motivatsiya va kasbiy fidoyilik o'rtasidagi bog'liqlik talabning professional rivojlanishini belgilaydi.

V. Jahon ilmiy tadqiqotlari sharhi.

Jahon tadqiqotlari bo'lajak shifokor motivatsiyasining murakkab va ko'p qirrali ekanligini ko'rsatadi. Ichki motivatsiya akademik muvaffaqiyat, kasbiy fidoyilik va stressga bardoshlilikni oshiradi. Tashqi motivatsiya qisqa muddatli rag'bat sifatida ishlaydi. Mentorlik tizimi va klinik tajriba motivatsiyani mustahkamlashda muhim vosita hisoblanadi. Empatiya va ijtimoiy ma'naviyatni rivojlantirish bo'yicha jahon tajribalari motivatsiya psixologiyasini chuqur tushunishga yordam beradi. Statistik ma'lumotlar va empirik tadqiqotlar nazariyani mustahkamlaydi.

VI. O'zbekiston sharoitida tibbiy motivatsiya muammosi.

O'zbekistonda bo'lajak shifokor motivatsiyasi milliy qadriyatlar, pedagogik muhit, ijtimoiy va iqtisodiy omillar bilan bog'liq. Ichki motivatsiya — kasbga tabiiy qiziqish va shaxsiy intilishdan kelib chiqadi. Pedagogik muhit, ustozlar va mentorlar motivatsiyani mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy va iqtisodiy omillar: stipendiya, ish sharoiti va jamiyat kutuvi motivatsiyani kuchaytiradi. Muammolarni bartaraf etish uchun psixologik qo'llab-quvvatlash va ma'naviy rag'bat tizimini rivojlantirish zarur.

VII. Amaliy tavsiyalar va psixologik yondashuvlar.

Motivatsiyani oshirish uchun bir nechta samarali yondashuvlar mavjud. Empatiya va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha treninglar, mentorlik tizimi va klinik tajribalar ichki motivatsiyani mustahkamlaydi. Self-reflection mashg'ulotlari va shaxsiy rivojlanish monitoringi talabning kasbiy fidoyiligini oshiradi. Adabiyot va san'at orqali ma'naviy motivatsiyani rivojlantirish, ijobiy

rag‘batlantirish va stressni boshqarish bo‘yicha psixologik tavsiyalar motivatsiyani barqarorlashtiradi va professional muvaffaqiyatni ta‘minlaydi.

Xulosa.

Bo‘lajak shifokorlarning kasbiy faoliyatga bo‘lgan motivatsiyasi — bu shaxsning ichki dunyosi, ma‘naviy qadriyatlarini, pedagogik va ijtimoiy muhit bilan uyg‘unlashgan murakkab psixologik jarayon. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ichki motivatsiya kasbiy fidoyilik, bemor bilan samarali muloqot va stressga bardoshlilikning asosiy omili hisoblanadi. Shu bilan birga, tashqi motivatsiya — mukofot, jamiyat kutuvi yoki ijtimoiy rag‘bat — qisqa muddatli rag‘bat sifatida ichki motivatsiyani mustahkamlashda yordam beradi.

O‘zbekiston va jahon tajribasi bo‘yicha bo‘lajak shifokorlarning motivatsiyasini rivojlantirish uchun kompleks yondashuv zarur. Bu yondashuv ichki motivatsiyani shakllantirish, pedagogik va mentorlik tizimi orqali qo‘llab-quvvatlash, empatiya va hissiy intellektni rivojlantirish, adabiyot va san‘at orqali ma‘naviy motivatsiyani oshirish, ijobiy rag‘bat va stressni boshqarish kabi psixologik va amaliy strategiyalarni o‘z ichiga oladi.

Shifokor kasbi faqat ilmiy bilim va texnik ko‘nikmalarni talab qilmaydi, balki shaxsning ma‘naviy tayyorgarligi, axloqiy sadoqat va insonparvarlik qobiliyatini ham shakllantiradi. Shu sababli, bo‘lajak shifokorlarni tayyorlashda motivatsiyani rivojlantirishga e‘tibor qaratish nafaqat ularning kasbiy muvaffaqiyatini, balki bemorlar salomatligi va jamiyatning umumiy farovonligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Natijada, kasbiy motivatsiyaning mustahkamligi shifokorning professional yetukligi, bemor bilan munosabatdagi samaradorligi va stressli vaziyatlarda bardoshlilikini belgilovchi eng muhim omil sifatida qaraladi. Shu bilan birga, motivatsiya tibbiyot ta‘limining markaziy elementiga aylanib, shaxsning kasbiy va ma‘naviy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
2. McClelland, D. C. (1961). *The Achieving Society*. Princeton, NJ: Van Nostrand.
3. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78.
4. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books.
5. Kusrkar, R. A., Croiset, G., Mann, K. V., Ten Cate, T. J. (2011). Motivation in Medical Education: A Systematic Review. *Medical Teacher*, 33(5), e1–e20.
6. Oybek, Tanlangan asarlar (Toshkent, 2001).

7. Qahhor, A., Tanlangan asarlar (Toshkent, 1999).
8. Ishikawa, H., et al. (2013). Motivation and Burnout Among Japanese Medical Students: A Cross-sectional Survey. *BMC Medical Education*, 13, 20.
9. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness*. New York: Guilford Press.
10. Schunk, D. H., Pintrich, P. R., & Meece, J. L. (2014). *Motivation in Education: Theory, Research, and Applications*. Pearson Higher Ed.
11. Chekhov, A. P., *Short Stories and Plays*, (New York, 2005).
12. Harden, R. M., & Crosby, J. (2000). AMEE Guide No 20: The Good Teacher Is More Than a Lecturer – The Twelve Roles of the Teacher. *Medical Teacher*, 22(4), 334–347.